

Vogels in de Kempen in de afgelopen eeuw

Tom Heijnen & Henk Sierdsema

Foto: Tom Heijnen.

Shifting baseline syndrome (natuuramnesie)

Florida Fishing Charter Catch Size

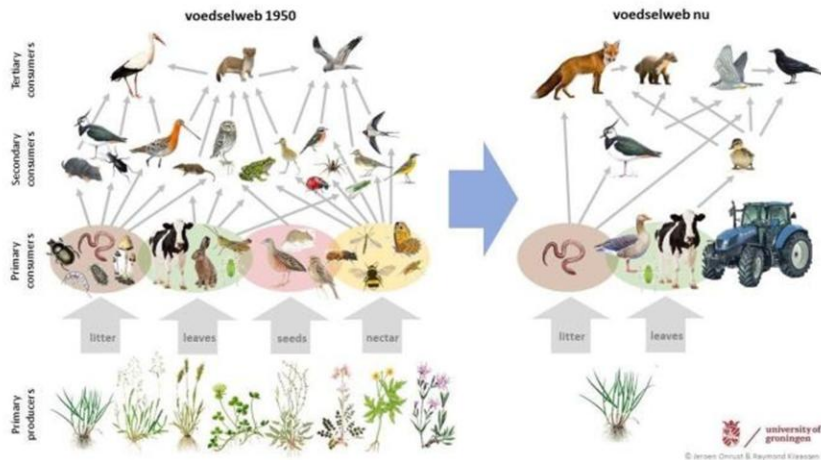
1957

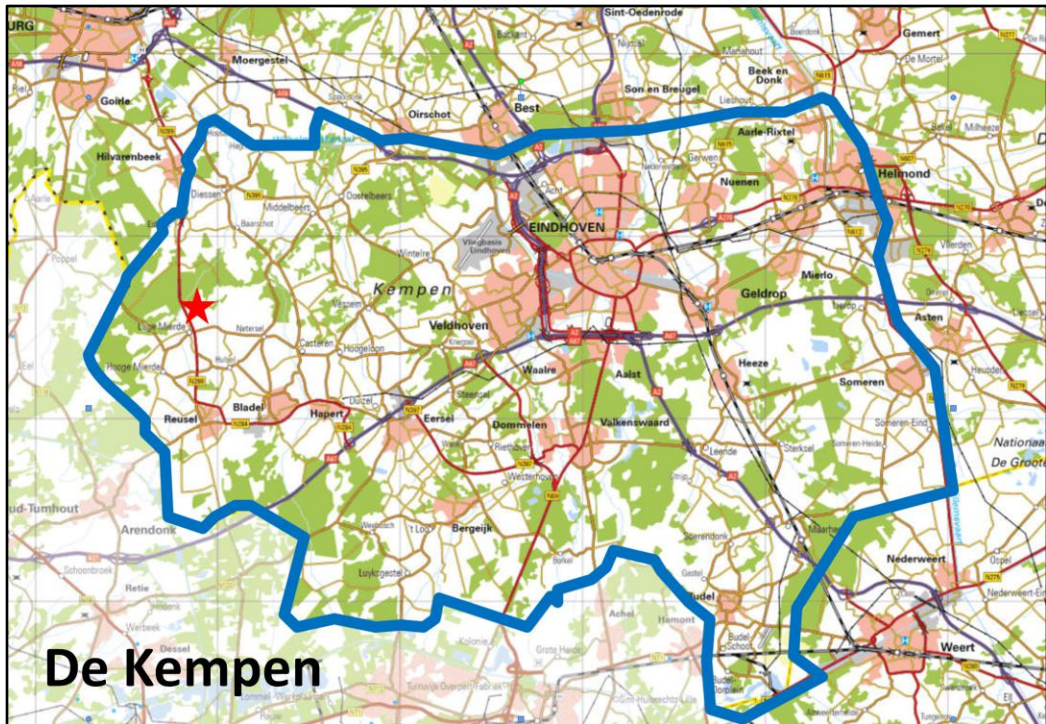
2007

Shifting baseline syndrome (natuuramnesie)

Strategie biodiversiteit provincie Groningen.

Ondergrond: Topografische kaart.

Heiden, stuifzanden, vennen, moerassen

- Omvang 'woeste gronden' door ontginningen en bebossing sterk gekrompen
- Resterende terreinen klein en versnipperd
- Verdroging door versnelde afvoer van water
- Uitloging bodems door stikstofdepositie

Recentelijk:

- Vernatting bijv. door dempen sloten
- Verschraling door afgraven bovenlaag en begrazen

Foto: Tom Heijnen.

Kaarten: Topotijdreis.nl.

Verdwenen broedvogels 19^e eeuw ✖

• Kleinst Waterhoen	'niet ongewoon'
• Goudplevier	'talrijk'
• Bosruiter	'vrij gewoon'
• Bonte Strandloper	'vrij gewoon'

Heijnen, T. 2023. Verdwenen broedvogels in de Kempen: oorzaken en vooruitzichten. Blauwe Klauwier 49(4): 16-37.
Foto: Tom Heijnen.

Verdwenen broedvogels 20^e eeuw ✖

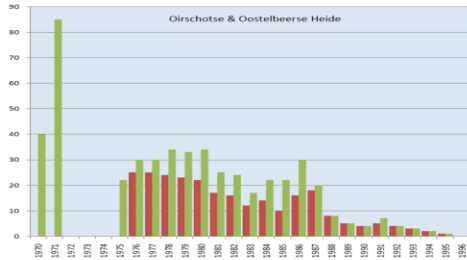
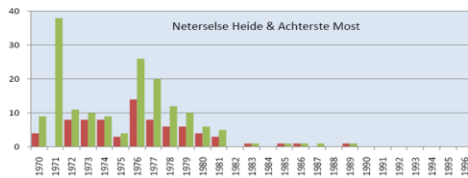
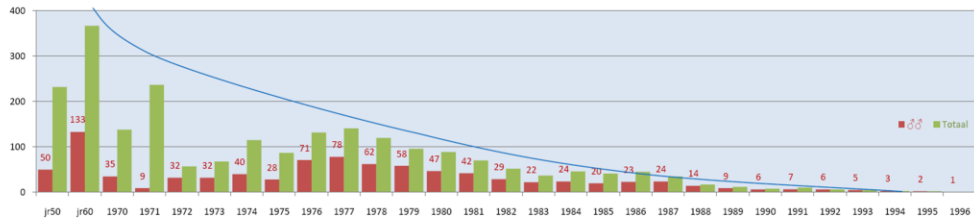
• Grauwe Kiekendief (1977)	15-20 pr
• Korhoen (1996)	>1000 ex?
• Kemphaan (1981)	5-10 pr
• Zwarte Stern (2005)	85 pr
• Duinpieper (1992)	5-10 pr
• Tapuit (?)	40-70 pr
• Klapekster (1981)	10-tallen pr

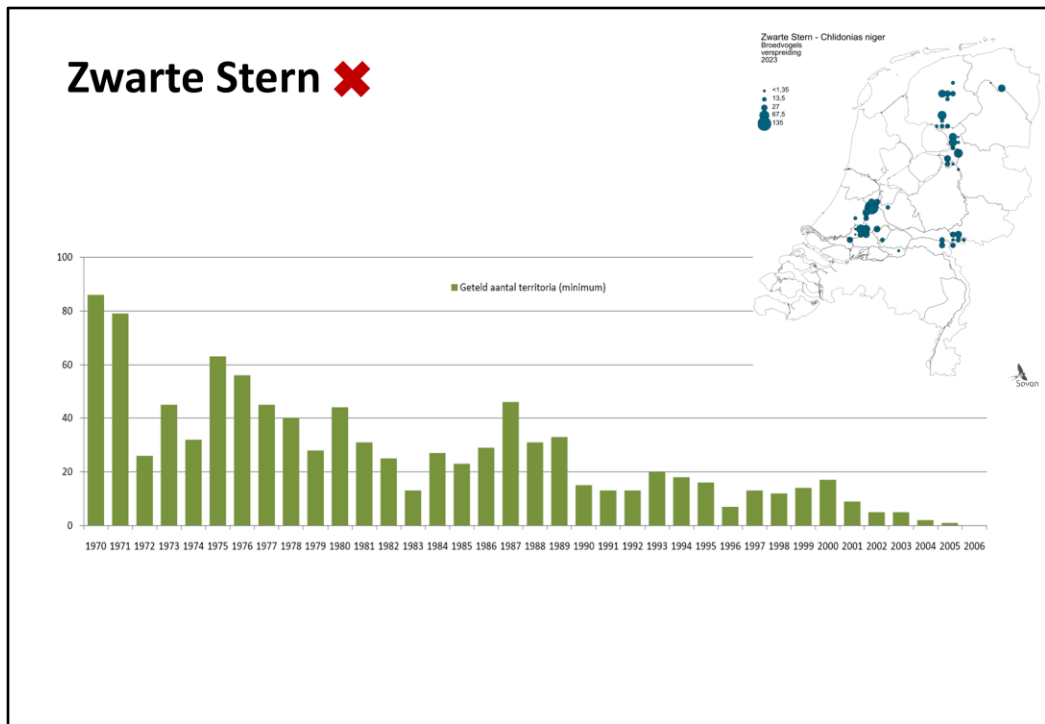
Tussen haakjes laatste jaar van aanwezigheid als broedvogel. Aantallen pr/ex zijn bekende maxima uit het verleden.
Heijnen, T. 2023. Verdwenen broedvogels in de Kempen: oorzaken en vooruitzichten. *Blauwe Klauwier* 49(4): 16-37.
Heijnen, T. 2022. Historisch overzicht van de Klapekster als broedvogel in de Kempen. *Blauwe Klauwier* 48(1): 54-61.
Foto: Tom Heijnen.

Korhoen✕

Geteld aantal in zomermaanden (februari-juli)

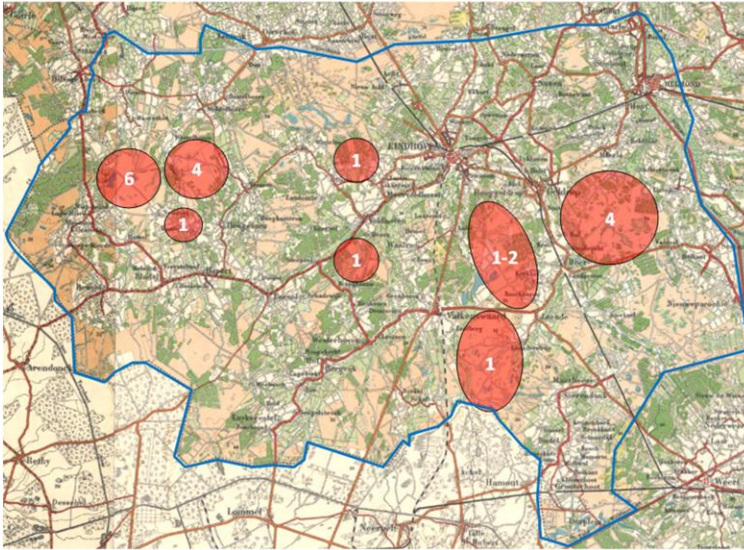
Heijnen, T. 2022. Voormalige broedvogels in de Kempen: Krooneend t/m Bosruiter. Blauwe Klauwier 48(3): 46-68.

Grafiek: Heijnen, T. 2022. Voormalige broedvogels in de Kempen: Dwergmeeuw t/m Krekelzanger. Blauwe Klauwier 48(4): 41-64.

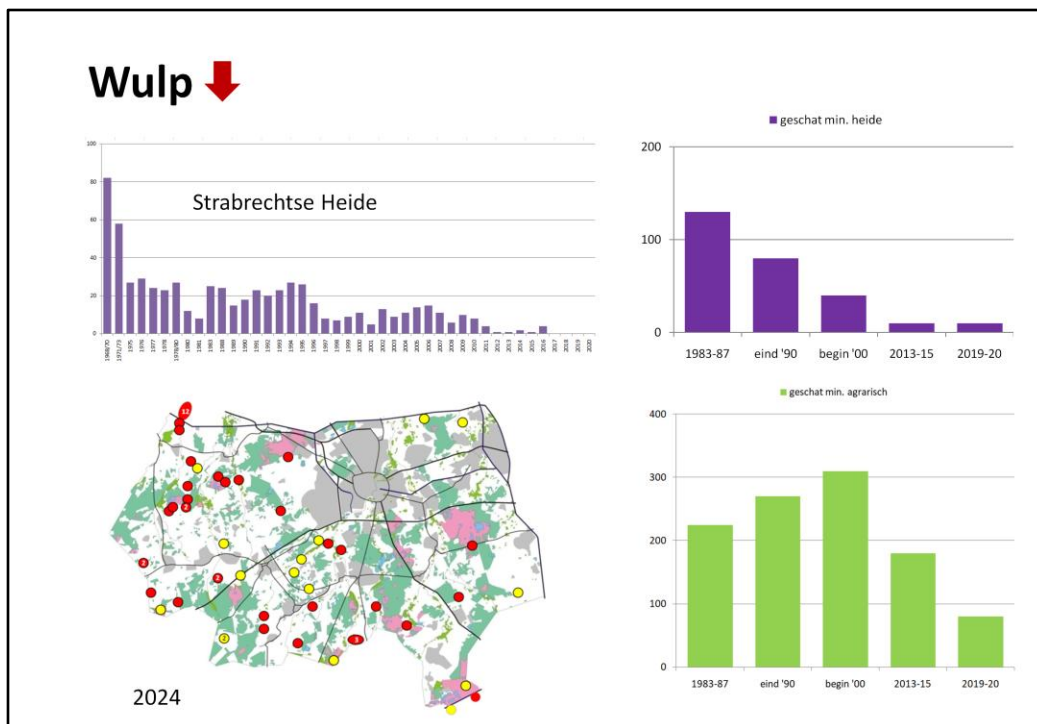
Kaart: Sovon.

Klaapekster ✖

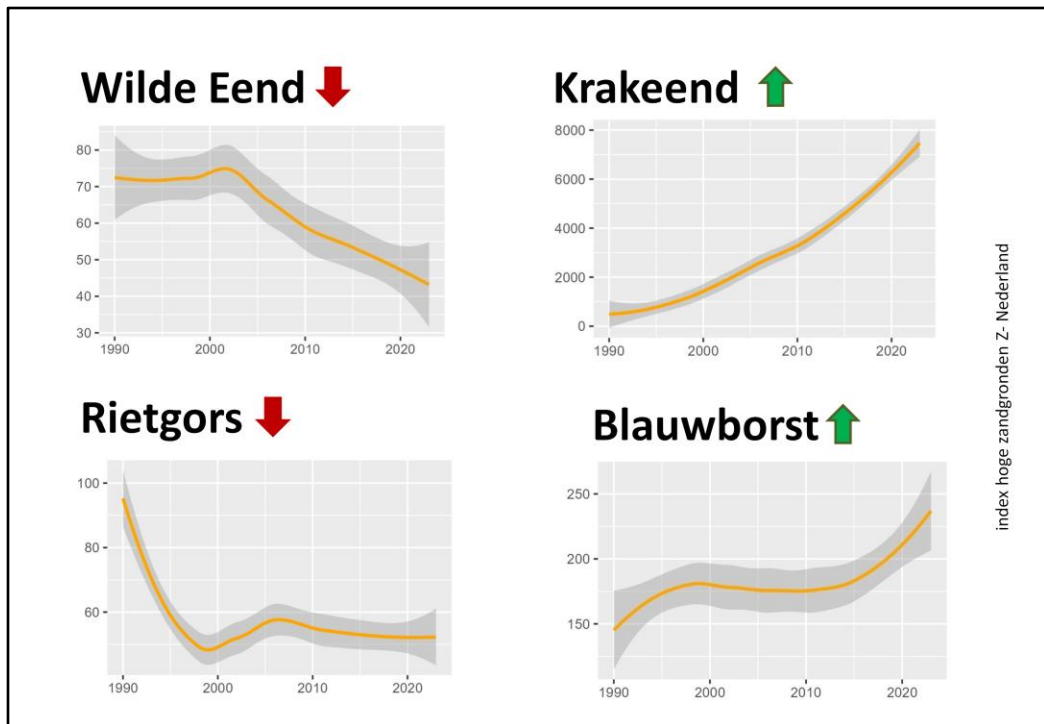

1930-1940:
ca 20 pr

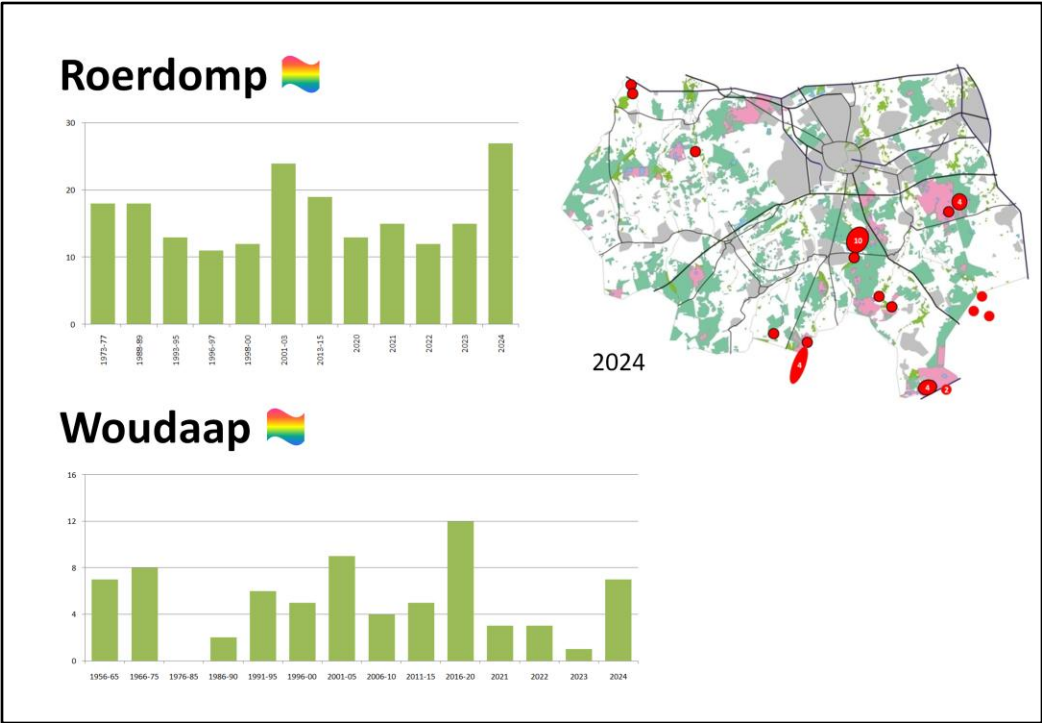
Kaart: Heijnen, T. 2022. Historisch overzicht van de Klaapekster als broedvogel in de Kempen. Blauwe Klauwier 48(1): 54-61.
Kaartondergrond: Topotijdreis.nl.
Foto: Tom Heijnen.

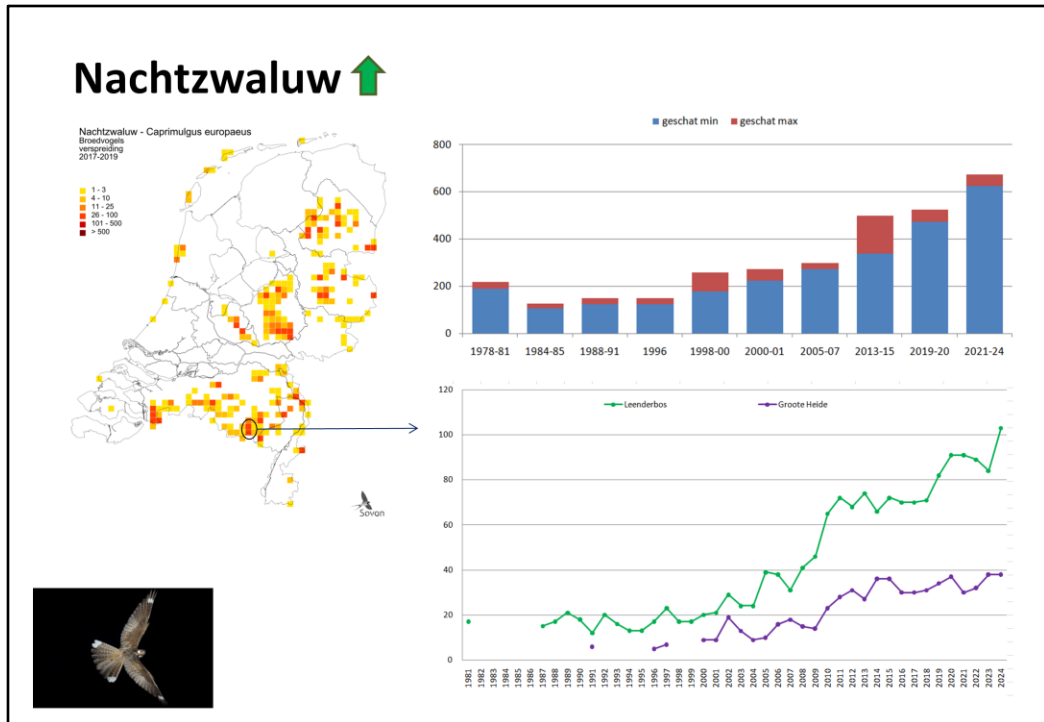
Grafieken: Heijnen, T. 2022. Teloorgang van de Wulp als broedvogel in de Kempen 1950-2020. Blauwe Klauwier 48(1): 30-44.
Kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

Grafieken en kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

Kaart: Sovon.

Grafiek Kempen: Heijnen, T. 2025. Nachtzwaluwen in de Kempen in de periode 1978-2024. Blauwe Klauwier 51(2).

Grafiek Leenderbos & Groote Heide: Heijnen, T. & H. Sierdsema 2025. Nachtzwaluwen Leenderbos - Groote Heide in 1981-2024. Blauwe Klauwier 51(1) 26-41.

Foto: Tom Heijnen.

Verschenen broedvogels 20^e eeuw ●

- Aalscholver
- Kuifeend
- Tafeleend
- Bergeend
- Diverse exoten: ganzen en eenden
- Zwartkopmeeuw ✖
- Stormmeeuw
- Zilvermeeuw
- Hop
- Cetti's Zanger
- Baardman ✖

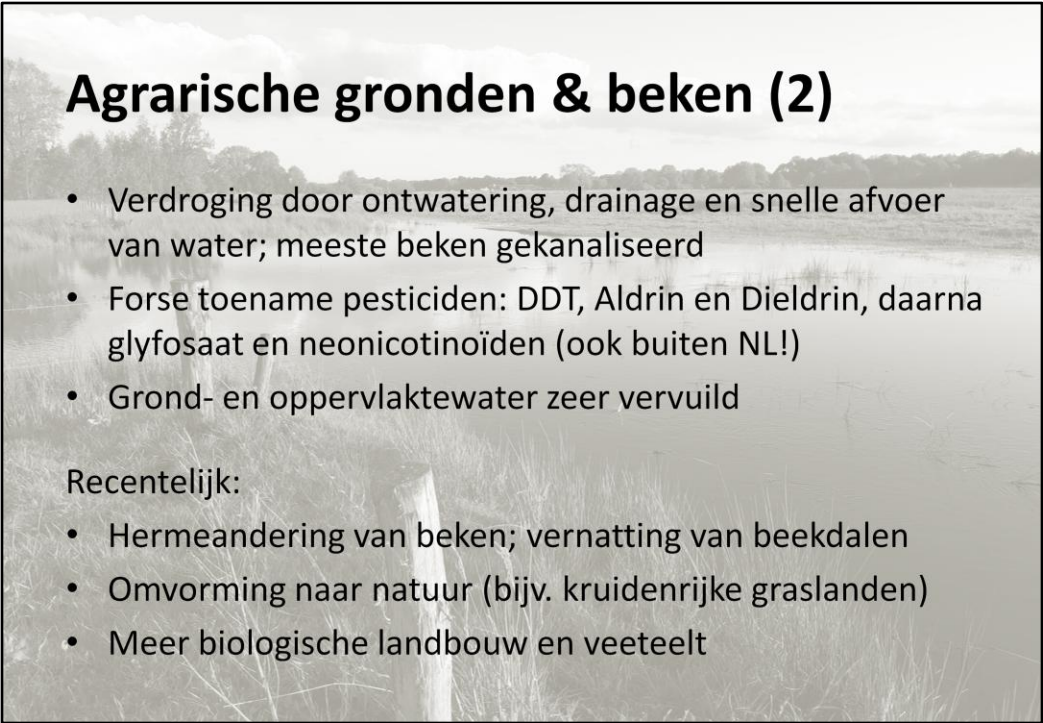

Foto: Tom Heijnen.

Agrarische gronden & beken (1)

- Oppervlakte landbouw en veeteelt enorm toegenomen
- Landbouwpercelen door verkavelingen groter; heggen, houtwallen en overhoekjes verdwenen
- Gewaskeuze drastisch veranderd; vroeg maaien
- Veestapel enorm gegroeid; voedselverrijking

Foto: Tom Heijnen.

Agrarische gronden & beken (2)

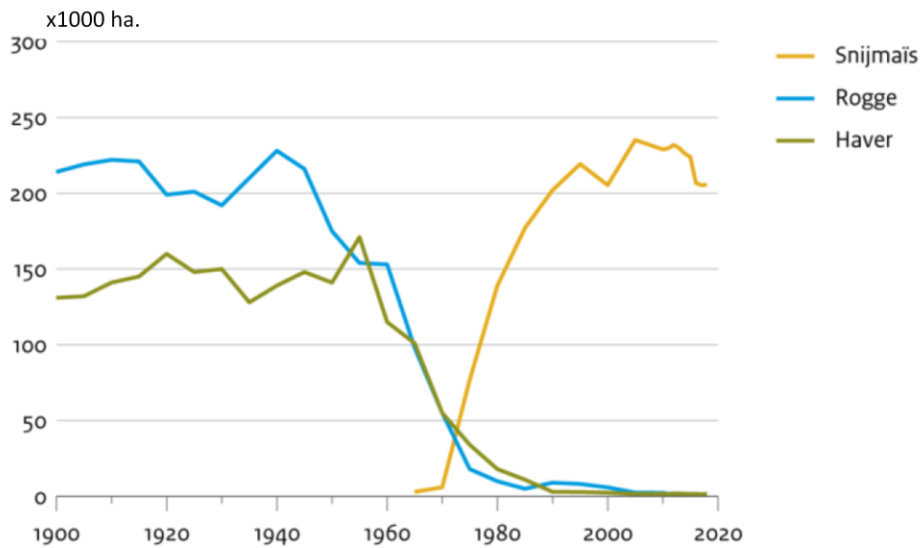
- Verdroging door ontwatering, drainage en snelle afvoer van water; meeste beken gekanaliseerd
- Forse toename pesticiden: DDT, Aldrin en Dieldrin, daarna glyfosaat en neonicotinoïden (ook buiten NL!)
- Grond- en oppervlaktewater zeer vervuild

Recentelijk:

- Hermeandering van beken; vernatting van beekdalen
- Omvorming naar natuur (bijv. kruidenrijke graslanden)
- Meer biologische landbouw en veeteelt

Foto: Tom Heijnen.

Gewaskeuze Nederland

Grafiek: Compendium voor de Leefomgeving.

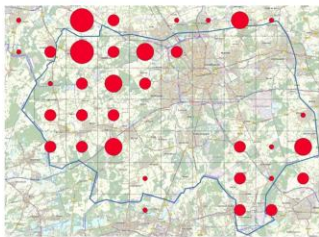
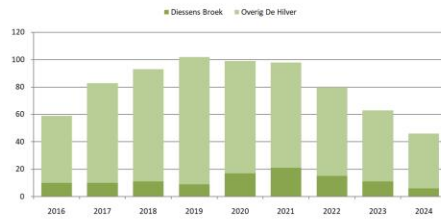
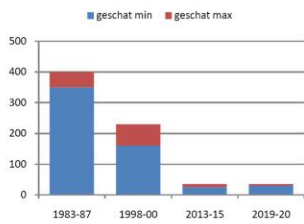
Verdwenen broedvogels ✖

- Roodkopklauwier (verdween in 19^e eeuw)
- Ortolaan

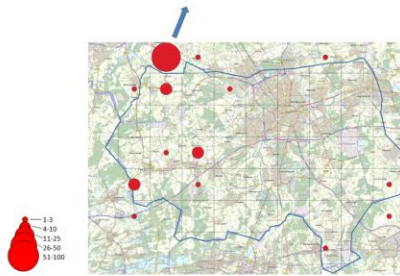

Heijnen, T. 2023. Verdwenen broedvogels in de Kempen: oorzaken en vooruitzichten. Blauwe Klauwier 49(4): 16-37.
Foto: Tom Heijnen.

Grutto ↓

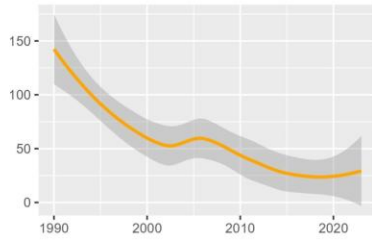
1998-2000

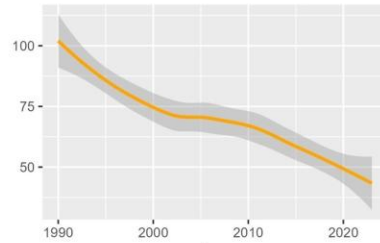
2013-15

Grafiek Kempen: Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.
 Data grafiek Diessens Broek & Hilver: Busink, P. 2024. Inventarisatieverslag 2024 Territoriumkartering Broedvogels in
 Natuurnetwerk Brabant De Hilver. VWG Midden-Brabant, VWG KNNV Tilburg & VWG IVN Oisterwijk.
 Kaarten: op basis van data in broedvogelatlassen Sovon.

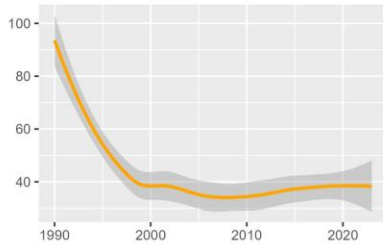
Patrijs ↓

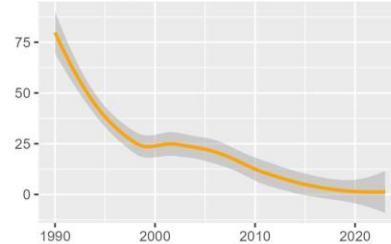
Grote Lijster ↓

Ekster ↓

Ringmus ↓

Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

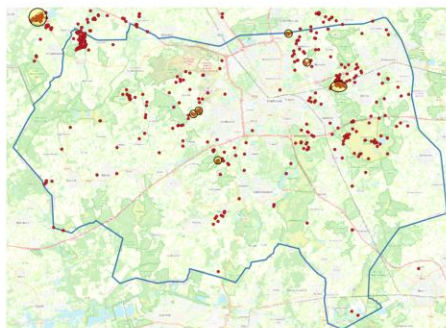
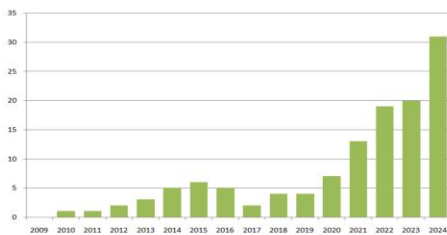
Verschenen broedvogels ●

- Ooievaar
- Grauwe Gans
- Grote Canadese Gans
- Scholekster
- Grote Gele Kwikstaart
- Kramsvogel ✖

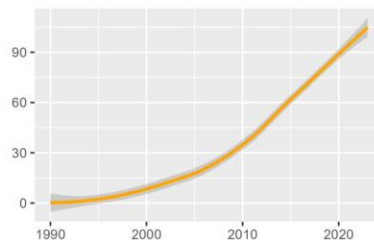

Foto: Tom Heijnen.

Ooievaar ●

Grauwe Gans ●

Ooievaars t.p. mei-juli 2024

Ooievaar grafiek en kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).
Grafiek Grauwe Gans: Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

Bossen

- Hoeveelheid bos fors toegenomen, vooral door aanplant naaldbomen op voorheen 'woeste gronden'
- Veelal monocultures en uitheemse boomsoorten

Recentelijk:

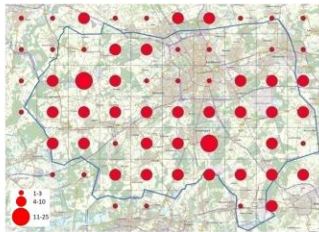
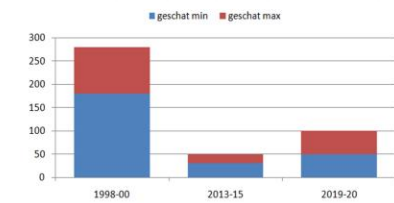
- Ontwikkeling struiklaag
- Natuurlijker beheer, veel ruimte voor dood hout
- Terugdringen exoten, aanplanten van inheems loof
- Vernatting bijv. door dempen sloten
- Uitloging bosbodems door stikstofdepositie

Foto: Tom Heijnen.

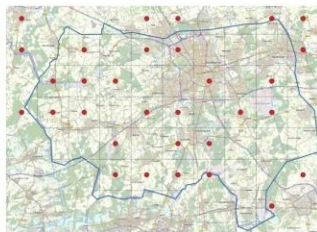
Verdwenen ✖

- Keep (voor 2000)
- Kleine Barmsijs (voor 2000)

Ransuil ↓

1998-2000

2013-15

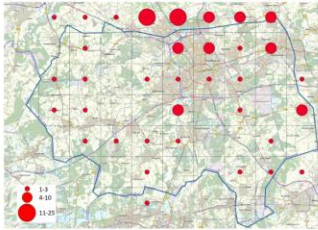
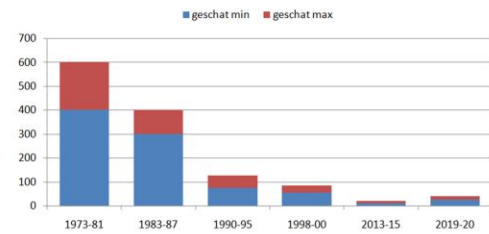
2024

Grafiek: Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.

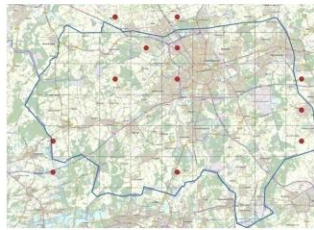
Linker twee kaarten: gebaseerd op data Sovon broedvogelatlassen.

Rechter kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

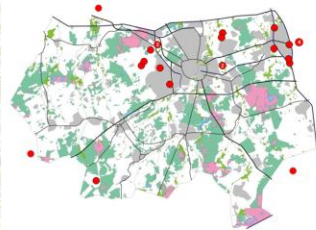
Nachtegaal ↓

1998-2000

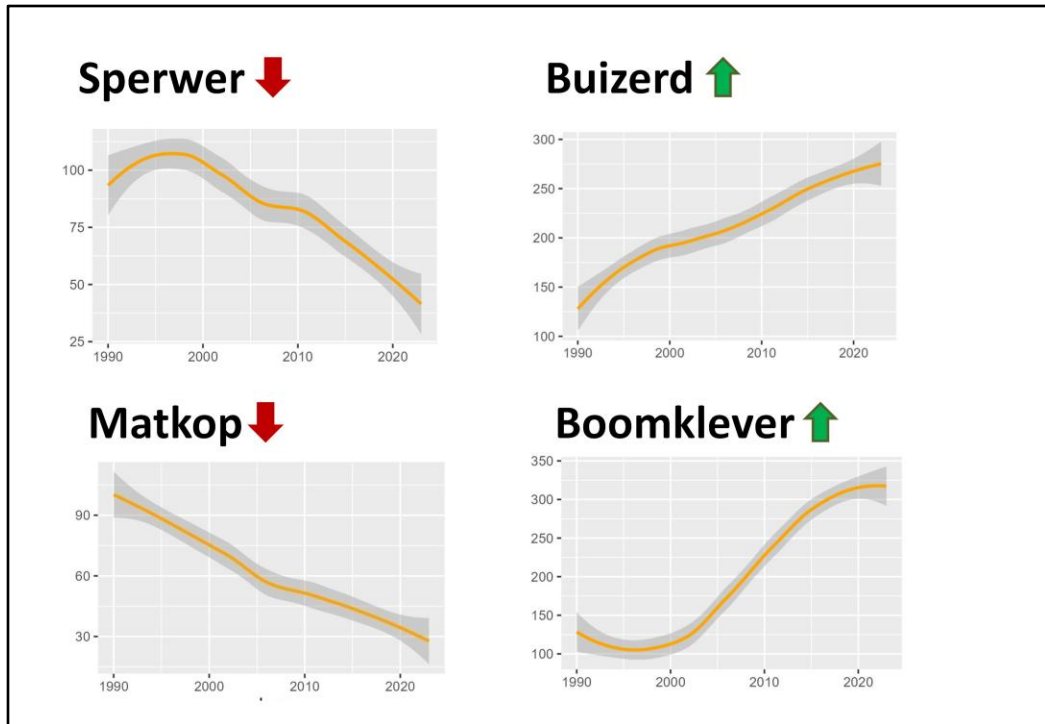

2013-15

2024

Grafiek: Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.
 Twee linker kaarten: gebaseerd op data Sovon broedvogelatlassen.
 Rechter kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

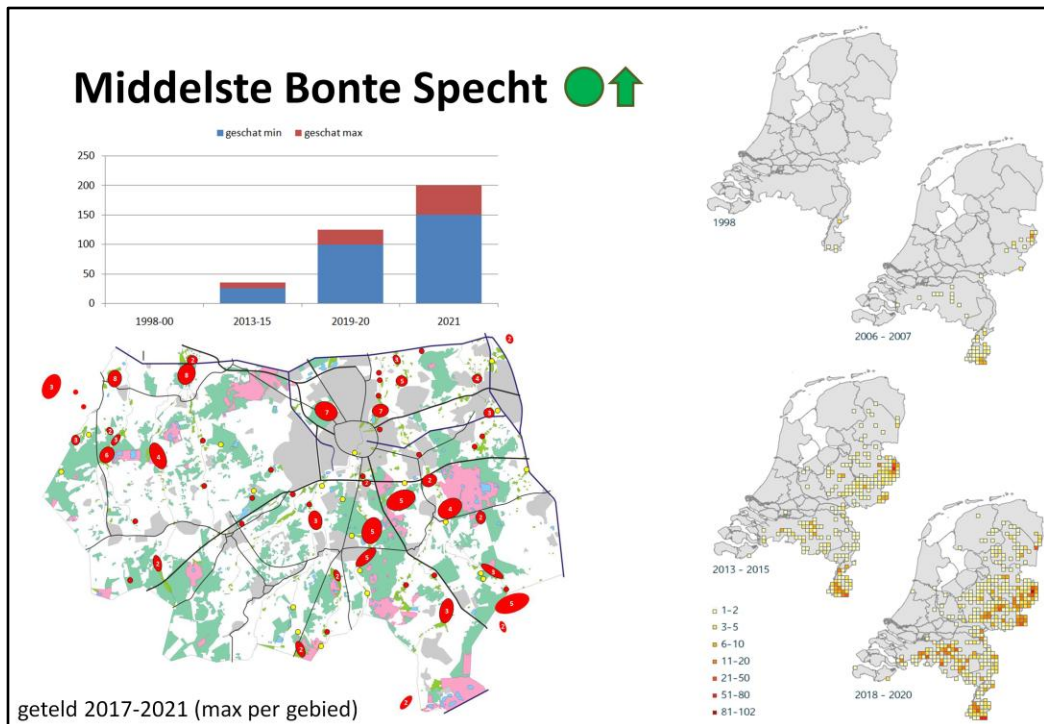
Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

Verschenen ●

- Zwarte Wouw
- Oehoe
- Zwarte Specht
- Middelste Bonte Specht
- Vuurgoudhaan
- Bonte Vliegenvanger
- Boomklever
- Raaf
- Sijs
- Kruisbek
- Appelvink

Foto: Tom Heijnen.

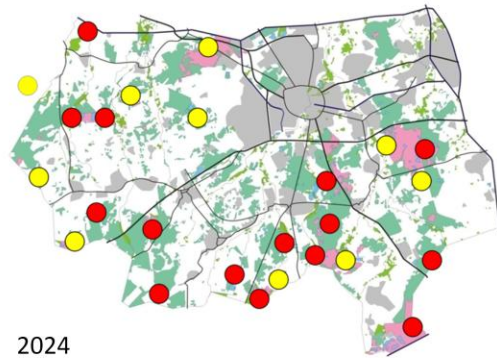
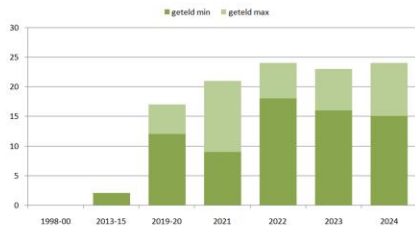

Grafiek: Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.

Kaart Kempen: Neijts, F. 2022. De Middelste Bonte Specht in de Kempen in de periode 2017 tm 2021. Blauwe Klauwier 48(1): 96-101.

Kaarten Nederland: Jong, A. de et al. 2023. Vogelbalans 2023. Sovon.

Raaf

Grafiek en kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).
Foto: Tom Heijnen.

Bebouwing en infrastructuur

- Grote toename bebouwing (woningen, winkels, bedrijventerreinen etc)
- Enorme uitbreiding infrastructuur (wegen, hoogspanningsleidingen etc.)
- Sterke toename bevolking, verkeer, industrie en recreatie

Recentelijk:

- Iets meer aandacht voor stadsnatuur en -vogels

Foto: Tom Heijnen.

Kaarten: Topotijdreis.nl.

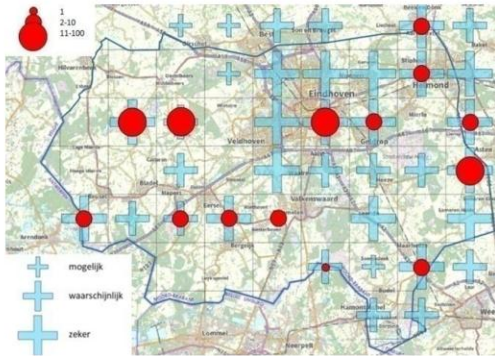
Verdwenen ✖

- Kuifleeuwerik (2011)

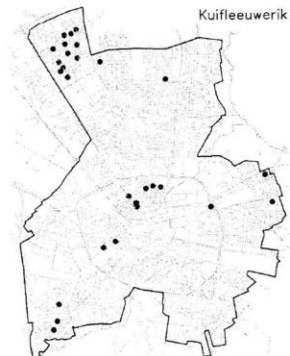

Foto: Frank Neijts.

Kuifleeuwerik ✖

1973-77: >100 pr

1984-90 stad Eindhoven

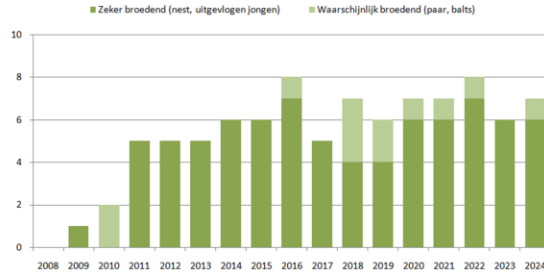
Kaart Kempen: Heijnen, T. 2022. Voormalige broedvogels in de Kempen: Dwergmeeuw t/m Krekelzanger. Blauwe Klauwier 48(4): 41-64.

Kaart Eindhoven: Maréchal, P. & W. Veenhuizen 1997. Vogels in het stedelijk milieu - Inventarisatie in Eindhoven. KNNV Uitgeverij.

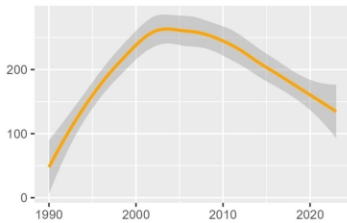
Verschenen

- Slechtvalk (2009)
- Turkse Tortel (1954)
- Halsbandparkiet (2016)

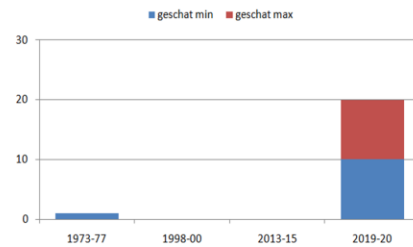
Slechtvalk 🟢🏳️

Turkse Tortel 🟢⬇️

Halsbandparkiet 🟢

Grafieken Slechtvalk: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

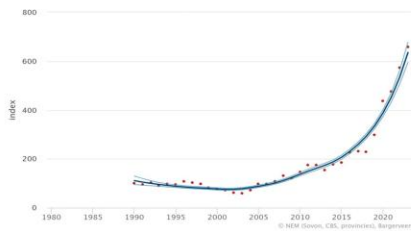
Grafiek Turkse Tortael: Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

Grafiek Halsbandparkiet: Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.

Foto: Henk Sierdsema.

Grauwe Klauwier ↑

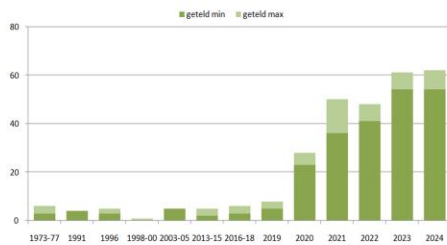

Nederland

1985: ca 100 pr
2023: 1250-1550 pr

Kempen

begin '50: 10-tallen pr?
2024: 60-70 pr

Grafiek linksboven en aantallen Nederland: Sovon.

Kaart en grafieken onder en aantallen Kempen:

Heijnen, T. 2024. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2023. Blauwe Klauwier 50(1): 51-85.

Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).

Veranderingen buiten Nederland

- Landschap Europa en Afrika sterk veranderd
- Grote schommelingen regenval Sahel
- Klimaatverandering (warmer, extremer)

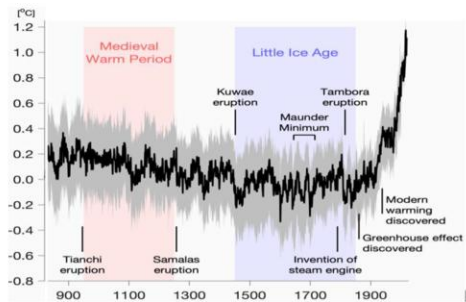

- Vanuit NL niet beïnvloedbaar

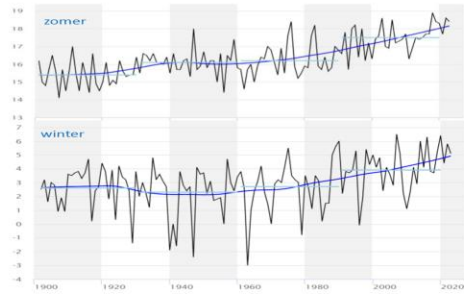

Foto: Tom Heijnen.

Temperatuur (1)

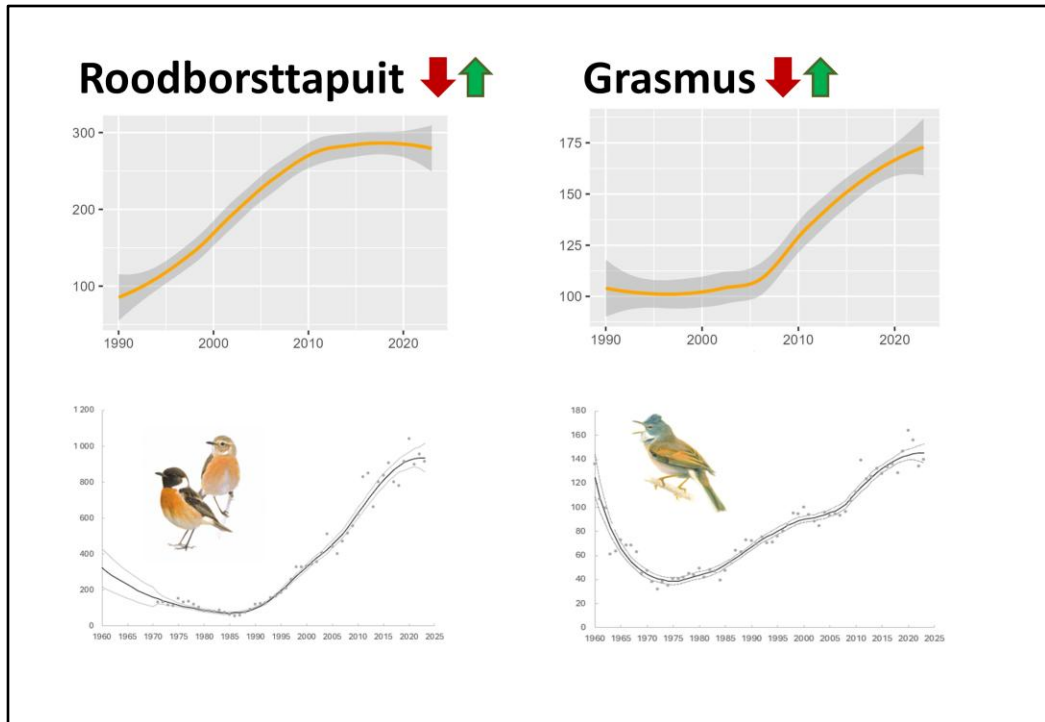
Wereldwijde temperatuurverandering in afgelopen eeuwen

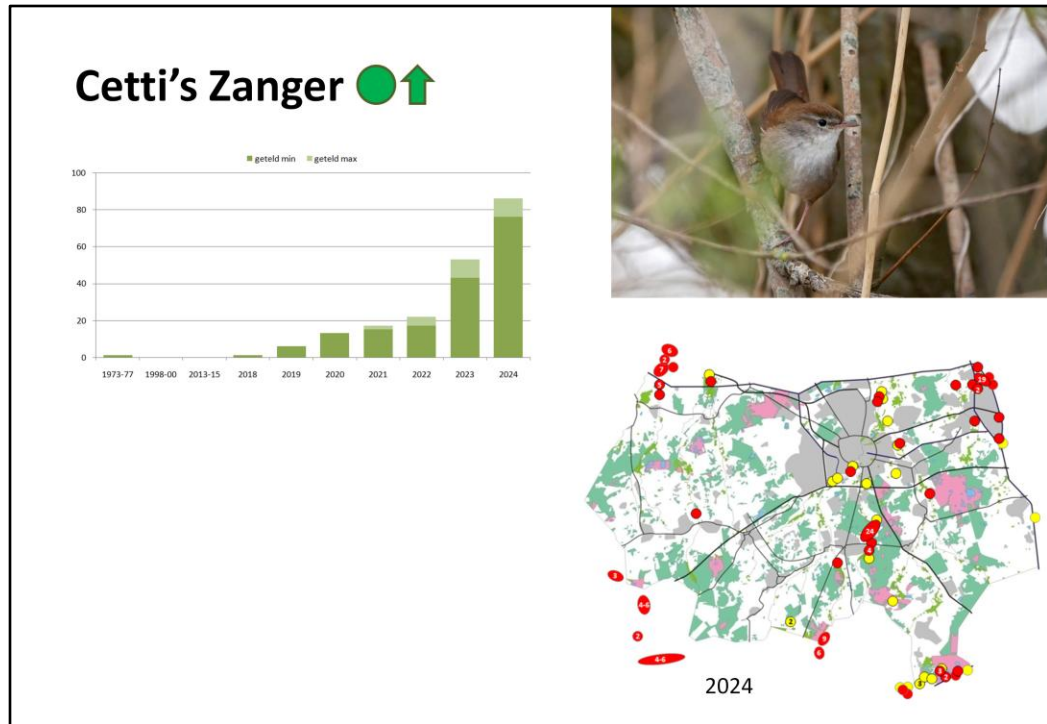
Gemiddelde zomer- en wintertemperatuur in Nederland in 1900-2022

Grafiek Wereld: Climate Lab Book.

Grafiek Nederland: KNMI.

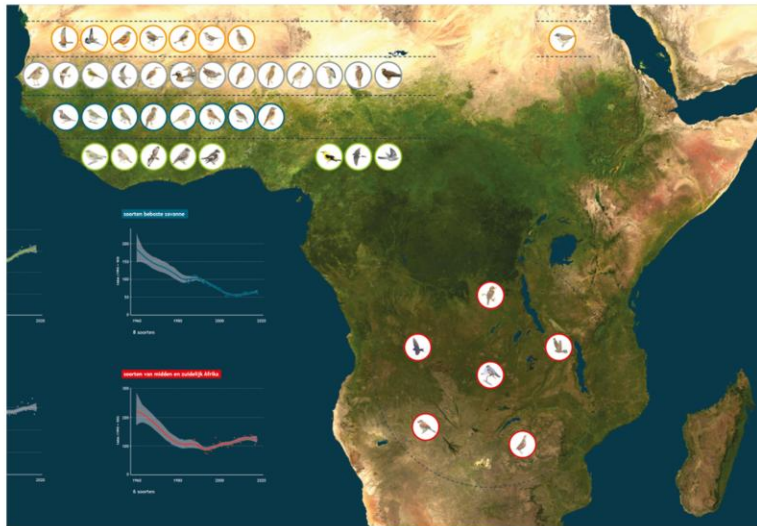

Grafieken boven: Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.
 Grafieken onder: Sovon trends (index) Oude tijdreeksen.

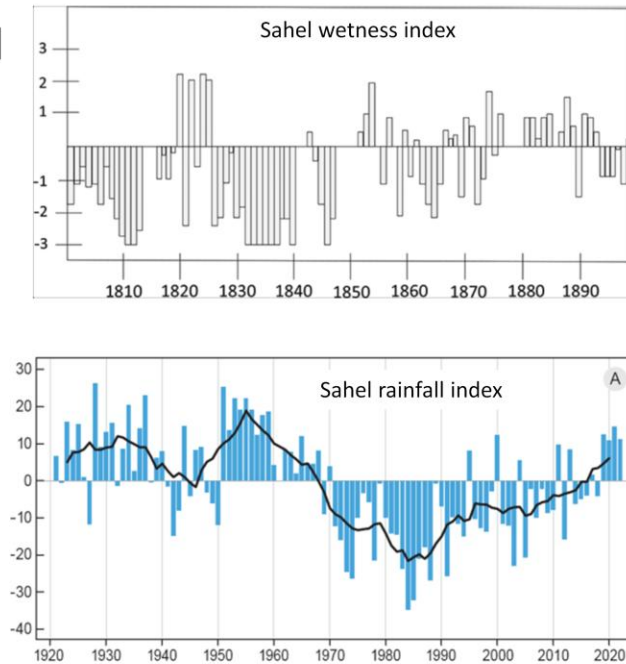
Grafiek en kaart: Heijnen, T. 2025. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2024. Blauwe Klauwier 51(2).
Foto: Tom Heijnen.

Afrikagangers

Foppen, R. et al. 2019. Vogelbalans 2019. Sovon.

Regenval Sahel

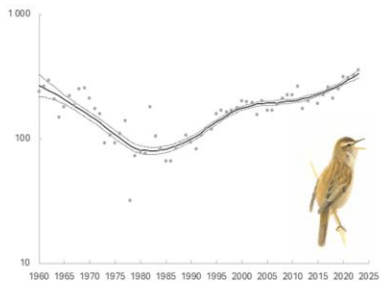
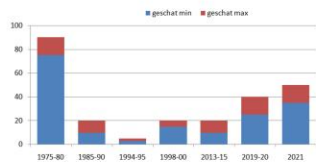

Kaart: Wikipedia.

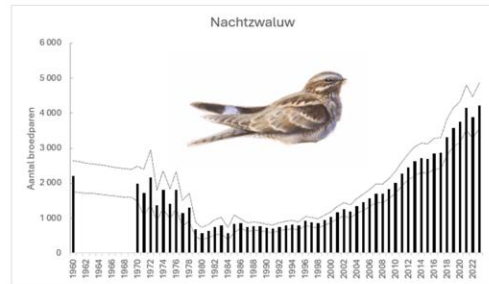
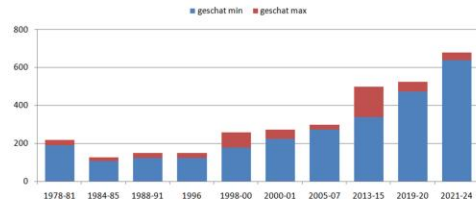
Grafiek boven: Norrgård, S. 2017. Changes in Precipitation over West Africa During Recent Centuries. In H. von Storch (ed.), Oxford Research Encyclopedia of Climate Science. Oxford University Press.

Grafiek onder: Zwarts, L. et al. 2023. The Fortunes of Migratory Birds from Eurasia: Being on a Tightrope in the Sahel. *Ardea* 111(1): 397-438.

Rietzanger

Nachtzwaluw

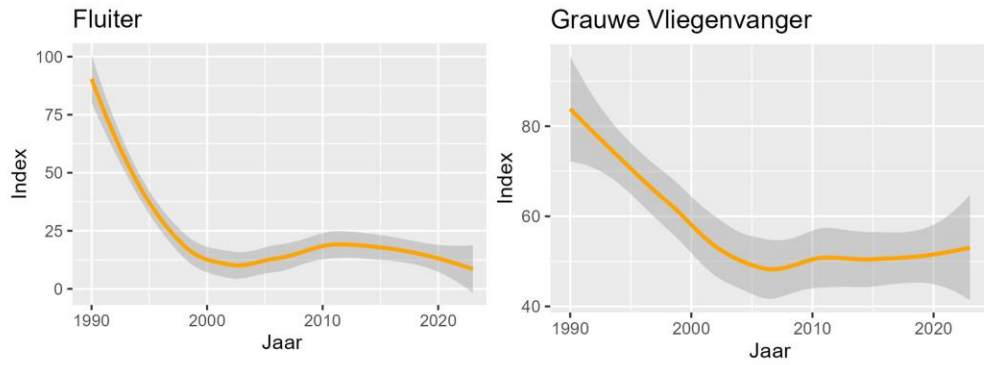
Grafieken boven:

Heijnen, T. & P. van Pelt 2022. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2021. Blauwe Klauwier 48(2): 11-64.

Heijnen, T. 2024. Zeldzame broedvogels in de Kempen in 2023. Blauwe Klauwier 50(1): 51-85.

Grafieken onder: Sovon trends (index) Oude tijdreeksen.

Overwinterraars in Afrikaanse bossen

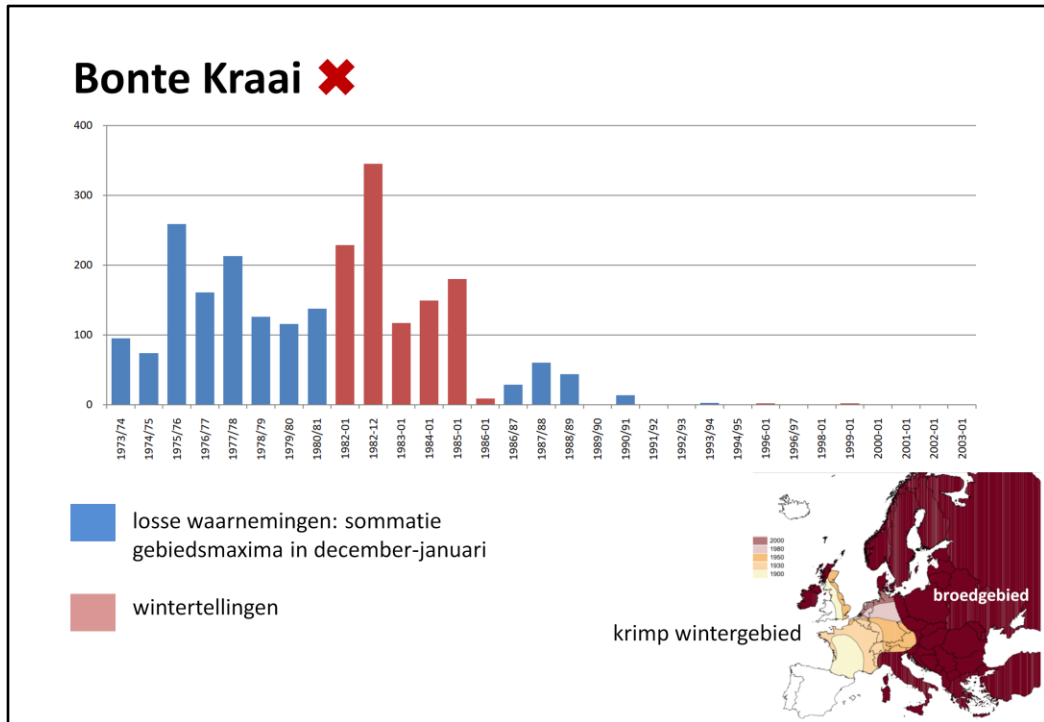

Sovon trends (index) Hoge Zandgronden Zuid.

Wintergasten

Foto: Tom Heijnen.

Grafiek : Heijnen, T. 2025. Over het verdwijnen van de Bonte Kraai uit de Kempen. Blauwe Klauwier 51(2).

Kaart: Manen, W. van 2017. Verdwijning van de Bonte Kraai van het West-Europese wintertoneel. Limosa 90: 145-154.